

Muzejní čtvrtletník

Muzeum Českého ráje v Turnově

zdarma

číslo 4/2020, ročník XVII.

Pěnězokazci potvrzení!

Archeologické důkazy o pění-zokazcích u Kozákova na s. 2.

Česká dřevěná hračka

O chystané vánoční výstavě naleznete informace na s. 4.

Cena Thalie v muzeu

O novém přírůstku do muzejních sbírek se dočtete na s. 5.

Co nás čeká a co bylo?

Přehled akcí a výstav i foto-vzpomínky najdete na s. 8.

OBRÁZEK Z POUTI - POUTĚ A POUTNÍ MÍSTA V POJIZEŘÍ

Na závěr letošní návštěvní sezóny připravil kolektiv odborných pracovníků ve složení Miroslav Cogan, Lenka Laurynová, Michaela Havelková a Vladimíra Jakoubčová výstavu, která se věnuje tradici poutí a poutního umění v našem kraji. V životě vesnických lidí v Pojizeří měly a dodnes mají poutě významné místo. Jejich původní význam putování na posvátné místo, spojený s představou o nadpřirozeném působení některých lokalit, se v průběhu staletí změnil a v lidovém prostředí nabyt již v polovině 19. století jiného významu. Přesto, že si poutě jako náboženský akt udržely své místo ve společnosti až do 50. let 20. století, souběžně s tím nabyly v oslavách v průběhu 20. a 21. století převahu světské prvky – taneční zábavy, pouťové atrakce, prodej nejružnějšího pouťového zboží. Tradice poutí se však v některých obcích v Pojizeří udržela dodnes – například v Bozkově, Táboře u Lomnice nad Popelkou, ve Všeni u Turnova, na Krásné u Jablonce, v Rovensku pod Troskami, v Letařovicích či Hlavici u Českého Dubu. Tyto i další, dnes již zaniklé cíle věřících (např. Lesnovek u Hlavice) přiblíží návštěvníkům úvodní část výstavy, která letmo připomene také nejslavnější poutnické lokality v evropském měřítku. *(pokračování na str. 3)*

HOROLEZECKÁ EXPOZICE SBÍRÁ OCENĚNÍ

V úterý 6. října 2020 se od 14.00 hodin ve Smetanově síni Obecního domu v Praze uskutečnilo vyhlášení výsledků XVIII. ročníku Národní soutěže muzeí Gloria musaealis, kterou od roku 2002 vyhlašuje Asociace muzeí a galerií České republiky společně s Ministerstvem kultury ČR. Cílem soutěže je upozornit veřejnost na přínos muzeí ke zpřístupňování a využívání kulturního dědictví i k jeho ochraně a na špičkové výkony institucí i jednotlivých pracovníků v oboru muzejnictví. Soutěží se ve třech hlavních kategoriích – Muzejní výstava roku, Muzejní publikace roku a Muzejní počín roku. Muzeum Českého ráje v Turnově se se svou novou

stálou expozicí Horolezectví – Z Českého ráje na vrcholy světa zúčastnilo v kategorii Muzejní počín roku, ve které se mu podařilo získat nejvyšší ocenění v dané kategorii, jímž je Cena Gloria musaealis. Ocenění si na podiu ve Smetanově síni Obecního domu v Praze převzali z rukou ministra kultury Lubomíra Zaorálka a radní hl. m. Prahy pro oblast kultury, památkové péče, výstavnictví a cestovní ruch Hany Třeštíkové ředitelka muzea Vladimíra Jakoubčová a spoluautor expozice David Marek.

To však není triumf jediný! Horolezecká expozice dále získala cenu Big SEE Architecture Awards 2020 v kategorii veřejná a komerční architektura. V únoru tohoto roku byl projekt nové stálé expozice na cenu nominován. V pondělí 7. září, přesně rok od otevření této jedinečné expozice, nás o ocenění informoval autorský tým architektů firmy Hippodesign Radim Babák a Ondřej Tobola. Ocenění BigSEE Awards je udělováno společností Zavod Big – Centrem kreativní ekonomiky jihovýchodní Evropy. Projekt si klade za cíl systematicky zkoumat tvůrčí a obchodní potenciál regionu jihovýchodní Evropy, ocenit a představit veřejnosti špičku v architektuře, interiéru, produktovém a módním designu, dřevě a kreativní turistice.

PENĚZOKAZECKÁ DÍLNA POD KOZÁKOVEM OPĚT POTVRZENA!

V srpnu letošního roku přinesl Mgr. Petr Mikuš do turnovského muzea zajímavý předmět, který našel při výletu do Měsíčního údolí pod Kozákovem. Na stezce několik desítek metrů pod nejznámější kozákovskou jeskyní Babí peci objevila jeho dcera obdélníkový na třikrát složený plech z barevného kovu, který je symetricky v řadách proražen kruhovými otvory o průměru cca 1 cm. Plech má šířku 12 cm, původní délka činila 15,5 cm a hmotnost 29,5 g. Správně tušil, že by mohlo jít o předmět, o který budou mít archeologové zájem. A nemýlil se! Jde totiž o plech – mincovní střížek, ze kterého byla na sklonku středověku vyrážena falešná mince!

O penězokazcích pod Kozákovem víme již téměř půl století, ale první stopa po nich pochází z archeologického výzkumu Babí pece z roku 1936. V povrchových vrstvách se našly jak malé kruhové plíšky, tak i zlomky střížků. J. V. Šimák ani Vilém Vaniček, kteří zde výzkum vedli, jim však nevěnovali příliš pozornosti. Jejich doménou byly spíše vrstvy ze středních a dolních partií sedimentární výplně Babí pece, ze kterých získali badatelé více než 17 kg kamenných nástrojů a výrobního odpadu ze střední a pozdní doby kamenné. V naprosté většině šlo o nástroje z místních kozákovských zdrojů – červené nebo zelené jaspisy, ale také rohovce, chalcedony, ametysty i kře-

meny. Při prohlížení nálezů z tohoto výzkumu v 60. letech minulého století si však zvláštních plechových kroužků povšiml archeolog Lumír Jisl a předal je k posouzení numismatikovi Karlu Peukertovi. Ten je označil za falešné mincovní střížky z 2. poloviny 15. století a v roce 1972 v Numismatických listech publikoval článek o penězokazecké dílně na vrchu Kozákově. Na další objev stop po ražbě falešné mince v Českém ráji se čekalo rovných 35 let. Archeologický výzkum provedený pod skalním převisem nedaleko rybníku Věžák, odhalil další penězokazeckou dílnu. A o tři roky později se falešná mince našla i pod Kudrnáčovou pecí na Kozákově. Ovšem plech, ze kterého byly vyráženy mince, nalezený Mikušovými v letošním srpnu, představuje nejlépe dochovaný doklad po aktivitách penězokazců, a to nejenom v Českém ráji! Plech by byl býval znovu přetaven a použit k dalším „ražbám“. Proč k jeho recyklaci již nedošlo, se můžeme jenom domnívat. Na Kozákově i u rybníku Věžák prostě v neklidných dobách za vlády Jiříka z Poděbrad pracovala dobře zavedená penězokazecká komunita, sice dobře ukrytá ve skalách, ovšem nepříliš vzdálená od obchodních cest, vesnic a samozřejmě hospod...

Jan Prostředník

STREJČEK Z JEŠTĚDA

Expozice na Dlaskově statku v Dolánkách se letos nese v znamení pojizerského lidového textilu. Návštěvníci se zde kromě zhlédnutí nové expozice „Kolovrátek, stav i jehla“ mohli o prázdninách účastnit sobotních textilních dílen. Jedním z lektorů byl i pan Pavel Šrytr, zlatník a zručný krejčí z Proseče pod Ještědem. Specialitou pana Pavla Šrytra je výšivka. Podle originálů uchovaných v podještědských rodinách i v muzejních sbírkách zhotovuje půvabné repliky šatů, které nosily muži a ženy v Podještědí převážně v 19. století. Jeho práci oceňuje obzvláště folklorní soubor Horačky, kde pan Šrytr tancuje, zpívá a šíří osvětu o podještědském regionu, jeho písních, zvycích a v neposlední řadě o krojích, a kde si také vysloužil oslovení „strejček“.

Šrytrové z chalupy „u myslivců“, kde má své království i „strejček“, se krejčovským řemeslem živili s určitostí od 18. století. Na rodinnou tradici navázal dědeček pana Šrytra i jeho otec, který se již nevěnoval přímo řemeslu, ale působil jako mistr v liberecké Textiláně. A ačkoli se z Pavla Šrytra stal po absolvování šperkařské školy v Turnově obratný zlatník, na rodinné řemeslo nezapomněl a věnuje se mu ve svém volném čase velmi intenzivně.

Pan Šrytr vzpomíná na své první setkání s podještědskými ženami a dívkami v krojích

slovy: „Když jsem byl malej a bylo mi tak osm roků, byl jsem z nich úplně hotovej. Vypadaly hrozně krásně.“ Nejednalo se o žádný jiný soubor než právě Horačky. Proto od dětství rád s rodiči navštěvoval regionální muzea a obdivoval místní lidový oděv. „Mořil jsem mámu s tátou, že se chci jít podívat do Turnova do muzea. Protože jsem to tak nějak tušil, že tam je národopisná expozice. A z toho jsem byl úplně vodvařený. Pak mi bratr půjčil knihy o krojích a já zhltal všechno, co bylo.“ S kroji v turnovském muzeu se Pavel Šrytr blíže seznámil v polovině 80. let, kdy zde pracoval a pomáhal dr. Jakoubčové s čištěním textilních sbírek: „Když se ti to pak všechno dostává do ruky, tak vidíš, jak je to všechno neuvěřitelně krásný a neuvěřitelně komplikovaný.“ Díky této své zkušenosti začal zhotovovat repliky po způsobu, jakým se šilo v období, ze kterého ten či onen kus oděvu pochází.

Vzhledem ke své dlouholeté práci pro královehradeckou diecézi a svému obrovskému zájmu o materiální kulturu a její vývoj, měl pan Šrytr možnost nahlédnout do starých zapomenutých skříní v mnoha farnostech, kde, jak sám říká, se často nacházejí nedocenitelné skvosty, o kterých již nikdo neví. Velký vliv měl na Pavla Šrytra kněz a historik umění dr. Radek Martínek se svou hlubokou znalostí církevního

textilu, jeho podoby a vývoje v průběhu staletí. I díky němu pan Šrytr pronikl ještě hlouběji do tématu výšivky, textilu obecně a pochopil řadu souvislostí napříč staletími i sociálními vrstvami.

Muzeum Českého ráje v Turnově hodlá pro příští rok nominovat pana Pavla Šrytra na titul „Mistr tradiční rukodělné výroby Libereckého kraje“.

Michaela Havelková

VÝSTAVA O POUTÍCH A POUTNÍCH MÍSTECH

(pokračování ze str. 1) Sem směřovaly kroky poutníků z našeho regionu, včetně např. doláneckého písmáka Josefa Dlaska (Vamberice, Mariazell, Santiago de Compostela...). Osvětlíme počátky a historii i bližší okolnosti tohoto náboženského a kulturního fenoménu a ukážeme nejen kam, ale také jak se na zmíněná místa putovalo a s jakými suvenýry se poutníci navraceli (poutnický oděv, kolekce poutnických odznaků, působivé procesní korouhve turnovských řemeslnických cechů...). Ústřední pozici mezi poutními lokalitami v Pojizeří zaujme na výstavě přirozeně podhorský Bozkov, jehož zázračná madona, nazývaná „Královna hor“, přivádí do obce zástupy poutníků prakticky nepřetržitě již od 16. století. Ikonografický typ Panny Marie Bozkovské se pak díky této nebývalé oblibě mezi věřícími otiskl také na řadě dalších míst v regionu a na výstavě ukážeme nejen tento, ale i další zástupce zázračných zobrazení uctívaných v ostatních poutních místech napříč regionem.

Výstava věnovaná poutím a poutním místům v Pojizeří má dvě části. Zatímco první tři jmenovaní kurátoři se věnují tomuto významnému fenoménu tradiční lidové zbožnosti obyvatel našeho regionu z pohledu kulturně historického vývoje, V. Jakoubčová v druhé

části výstavy připravila expozici tzv. poutního a poutového umění, předmětů, které v tzv. lidovém či zlidovělém výtvarném umění doznaly velmi výrazného uplatnění. Lidé si je z pouti přinášeli jako dárek, či jako ochranný magický předmět, nebo je na poutních místech zanechávali. Jedná se o různé druhy devocionálií a amuletů, jakou jsou růžence, škapulíře, svaté obrázky, podmalby na skle, ale i kramářské písňe, hračky, ad. Návštěvníci na výstavě budou mít možnost zhlédnout i různé votivní dary a svěceniny a zároveň se dozvědět, jakou úlohu tyto předměty v životě našich předků sehrávaly. Na výstavě budou prezentovány i dárky z pouti pro děti – různé druhy hraček, ale i pochutiny jako turecký med, perník a cukrkandl. Škála těchto artefaktů je velice široká. Jejich výrobou se zabývala celá řada lidí – od samouků, lidových řemeslníků, perníkářů až po domácí dělníky, vyučené v dílnách. Kolekce vystavených předmětů, sestavená z exponátů ze sbírky turnovského a několika dalších muzeí, tak návštěvníkům prostřednictvím vystavených exponátů připomene jeden z pozapomenutých projevů lidového a zlidovělého umění našich předků.

**Lenka Laurynová
Vladimíra Jakoubčová**

VÝZKUM NA ČERTOVĚ RUCE V ROCE 2019

V červenci 2019 provedlo archeologické oddělení turnovského muzea ve spolupráci s dr. Petrem Šídou a studenty archeologie Univerzity Hradec Králové revisní výzkum v areálu Čertovy ruky (k. ú. Karlovice). Jde o lokalitu využívanou v eneolitu, době bronzové, době halštatské a laténské, době římské, době stěhování národů a ve středověku. Skládá se z několika mohutných skalních bloků se zarovnanými temeny, které jsou jako celek uspořádány do podkovovitého půdorysu. Výzkum zaujal prostor tzv. Velkého amfiteátru u paty skalní věže Opomenutá. Cílem bylo ověřit dosavadní poznání této části lokality, kde v minulosti archeologický výzkum již probíhal, nicméně jeho dokumentace nebyla příliš důkladná. Výzkum se skládal z od-

kryvu a zdokumentování stěn původní sondy z roku 1994 a zkoumání prostřednictvím nové sondy o rozměrech 1x1 m. Aplikována byla moderní metoda zkoumání vyvinutá Petrem Šídou, jejíž předností je důkladná archeologická dokumentace veškerých stratigrafických vztahů a nálezů. Výsledkem výzkumu je identifikace těch nejmenších vrstev a přesná lokalizace nálezů. Prokázali jsme přítomnost vrstev a nálezů z doby laténské, doby halštatské a pozdní doby bronzové. V sondě, která dosáhla hloubky přes 2 metry, jsme se tak pohybovali v úrovních sedimentů z mladšího pravěku. Na základě provedených vrtů předpokládáme, že v hlubších vrstvách se nachází sedimenty ze starších období pravěku.

Roman Sirovátka

VZPOMÍNKA NA RADKA

Sedím doma, je pošmurný den, dívám se kolem sebe na stěny, na kterých visí obrázky kamarádů nebo malířů, které mám ráda. A najednou si uvědomím, že už ani jeden z nich není mezi námi. A teď i Radek. Prohlížím si jeho obraz rohozeckého zámku s lipovou alejí, který jsem koupila na výstavě, kterou kolega Mirek Cogan před lety udělal turnovským malířům. Mám ten obraz moc ráda. Visí na čestném místě. Na Rohozci jsem Radka před čtyřiceti lety poprvé potkala. Pracoval tam jako zahradník a všestranný údržbář, podobně, jako o několik let později v našem muzeu. Kdybych měla vyjmenovat všechny jeho profese, nestačil by mi papír. Rozuměl si se dřevem, byl tesař i truhlář zároveň, uměl opravovat auta, zedničit – prostě všechno. Navíc byl nadšený sběratel všeho „starého“, a když nám něco chybělo na výstavě, zajel prohledat stodou. Uměl realizovat představy kurátorů výstav – vždy vymyslel, jak co udělat, ať to byla replika kamen, nebo sklářská pec, nebo třeba kostra jeskyně. Stačilo jen ukázat fotografii nebo kresbu. Málokdo ví, že řada replik historického nábytku v expozicích muzea a Dlaskova statku jsou jeho dílem. Moc dobře se s ním pracovalo, nebyl jen dobrým řemeslníkem, ale také „badatelem“. Zajímal se o lidové stavby, o lidový nábytek, o řemesla, zajímalo ho výtvarné umění. K tomu všemu byl úžasný bavič. Na jeho scénky při muzejních posezeních všichni dodnes vzpomínáme s úsměvem. Vzpomínám si, jak s kamarádem Lubošem postavili ve světnici Dlaskova statku teepee a v indiánských kostýmech sehráli scénku dvou náčelníků. I v době, kdy už v muzeu nepracoval, pořád s námi držel partu. Když jsme něco potřebovali, poradil, vyrobil, a ještě nás pobavil. Když jsem pod oknem kanceláře ze dvora slyšela hurónský smích, ani jsem se nemusela dívat, věděla jsem, že přijel Radek, a že kolegům vypráví něco „ze života“. Bude mi to moc chybět, stejně jako mi budou chybět jeho šikovné ruce, když budu potřebovat vyrobit něco na výstavu nebo do expozice Dlaskova statku nebo opravit doma dvířka u kredence. O to víc si uvědomuji, jaké jsem měla štěstí, že jsem s ním mohla pracovat, že jsem měla takového kolegu a parťáka, na kterého jsem se mohla vždycky spolehnout, a ještě s ním byla sranda.

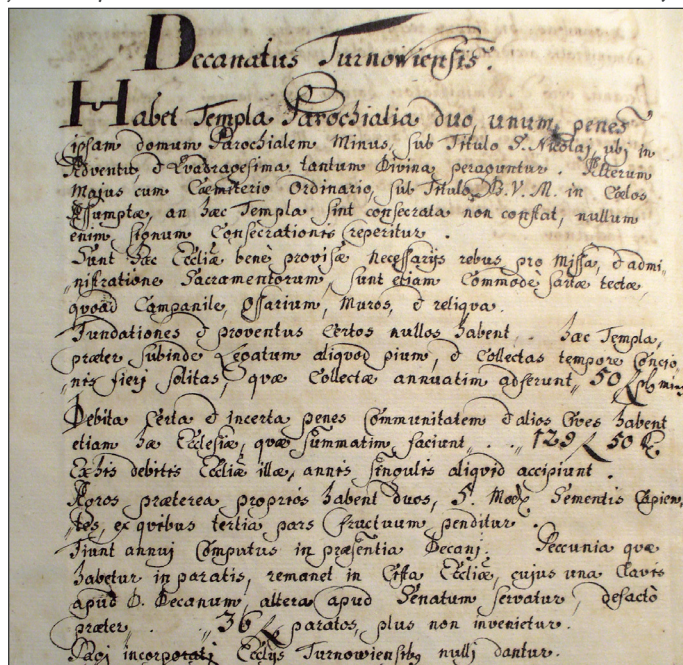
Vladimíra Jakoubčová

350 LET OD VIZITACE TURNOVSKÉHO DĚKANÁTU

Poté, co čeští stavové prohráli na Bílé hoře s Ferdinandem II. Habsburským, od čehož nám letos 8. listopadu uplyne 400 let, nastoupil tento panovník cestu k rekatolizaci silně protestantských Čech. I neúprosnému katolíkovu Ferdinandovi II. bylo i přes veškeré represe namířené proti protestantům jasné, že k prosazování katolictví v zemi, která 200 let stavěla na Husově odkazu a tradici, bude běh na dlouhou trať a tento počín se nepodaří jen násilnou cestou. Po generace v byrokracii zběhlí Habsburkové si byli vědomi, že v tomto ohledu je potřeba mít fungující správní aparát, a to již od nejnižších stupňů – od far. V roce 1623 nastoupil do úřadu pražského arcibiskupa k tomuto úkolu ideální člověk. Mladý, vzdělaný a energický švagr generála císařských vojsk Albrechta z Valdštejna, Arnošt Vojtěch z Harrachu. Ten už se nechtěl spoléhat jen na starý systém děkanátů, neboť tyto úřady byly již dávno jen titulární bez hlubšího praktického významu, ale vytvořil novou instituci vikariátů, které fungovaly jako správní mezistupeň mezi arcibiskupem a farnostmi. A pro ještě lepší přehled o stavu, začal s jejich vizitacemi, jejichž zápisy se uchovaly v Archivu pražského arcibiskupství (příložená ukázka APA I, sign. B 4/6). První vlna proběhla již v letech

1629 – 1631. Její soupisy však nejsou hlubšího charakteru, byť i ony přinášejí zajímavé informace. Pro zdlouhavé a vyčerpávající válečné události byl tento nastavený trend téměř zastaven. K výraznější obnově dochází na konci 60. let 17. století a z roku 1670 se nám dochovaly již podrobné soupisy vizitací turnovského děkanátu. Můžeme se zde dozvědět i některé informace o technickém stavu kostelů (především se zapisoval stav střech), někdy o jejich vybavení (počty oltářů, zvonů atd.) a hospodářském zabezpečení (množství polí, lesů, desátků náležející jednotlivým kostelům).

Podle vizitačního hlášení z roku 1670 spadaly do správy turnovského děkana čtyři kostely. Dva přímo ve městě – sv. Mikuláše, který je zde zván menším, a Blahoslavené Panny Marie, charakterizovaného jako starší a větší (jedná se o předchůdce nynějšího novogotického chrámu Narození Panny Marie) a dva venkovské kostely jako filiace – kostel sv. Matěje apoštola na Hrušticí a sv. Jiří v Přáslavicích, které ale nebyly v té době řádně vysvěceny, jinak je ale jejich stav hodnocen kladně. Celkově ani hospodářské postavení děkana nevynívá špatně.

Jiří Zoul Sajbt

PODZIMNÍ SALON

Výtvarný Salon, kurz pro všechny kreativní duše, který po patnácté pořádá Spolek přátel Muzea Českého ráje v Turnově, začal tentokrát už v polovině září a navázal tak na jarní program, který přerušil neblahý koronavirus. Célmu letošnímu kurzu dominuje téma práce s korálky, které proslavily zejména oblast Jablonecka. V úvodu si všechny salonistky zopakovaly techniky tkaní a háčkování rokajlových korálků a vydaly se načerpat znalosti a inspiraci do Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, kde nám s úžasným přehledem a nadhledem podal výklad hlavní kurátor sbírek PhDr. Petr Nový. Lekce v Kamenářském domě se staly lehce distančními, tím, jak se od sebe vzdálily jednotlivá pracovní místa, ale nadšení neupadlo, a tak jsme prozkoumávaly okruh tvarových a mačkaných perli na korálku Chilli TM, který vyrábí Preciosa Ornela v obci Zásada. Nádherný květ podle návrhu designerky Heleny Chmelíkové, která z korálků Chilli vytvořila i úžasný náramek, kterému jsme také neodolaly. Pracovat podle návodu připraveného designérem není vždy úplně jednoduché, takže jsme v další lekci rozvolnily a pustily se do volné kreativní mozaiky ze skleněných komponentů a salonistky odcházely s originálním přívěskem. Radost z ručnické práce a viditelného výsledku je vždycky obrovská. Roušky, neroušky. Tvořit a přitom se cítit bezpečně se nám na Salonu daří, a tak si budeme držet palce, ať to vydrží.

Kateřina Krausová

ČESKÁ DŘEVĚNÁ HRAČKA - RADOST A HRA V PROMĚNÁCH ČASU

Kdo by si jako dítě nehrál s legendárními dřevěnými hračkami vyráběnými v podniku TOFA v Albrechticích – nábytkem pro panenky, mačkáckými figurkami či některou z dlouhé řady společenských her, které zde vyvinuli? Řada dětí měla během uplynulého století dokonce to štěstí, že jim hračku vyrobil někdo z rodiny, ať už tatínek či dědeček. Ačkoli bylo takových

hraček v rodině jen několik, byly unikátní a obvykle se staly cennou památkou předávanou dětem dalších generací. Muzeum Českého ráje v Turnově letos pro vánoční výstavu zvolilo téma dřevěné hračky, které k tomuto období roku přirozeně patří. A exponáty tentokrát neshromáždilo jen z muzejních sbírek, ale především z po generace opatrovaných rodinných kolekcí přímo z regionu. Na naši výzvu reagovala řada návštěvníků, kteří nám nabídli rodinné poklady svého dětství, opředené neotřelými osobními příběhy jednotlivých hraček. Hračky zapůjčené přímo z rodin žijících na Turnovsku a výpůjčky z muzej-

ních kolekcí doplňuje průřez historii tovární produkce v Albrechticích, kde se originální dřevěná hračka stala součástí sortimentu zdejší továrny J. Schowanek od 30. let 20. století. Právě ve spolupráci s firmou Detoa připravujeme také doprovodný program k výstavě, který návštěvníkům nabídne samoobslužné dílny v přízemí Kamenářského domu a hrací stánoviště s výrobky firmy Detoa. Hračky z její produkce bude v období trvání výstavy také možné zakoupit v muzejním obchodě. Výstava je plánovaná od 26. listopadu 2020 do 24. ledna 2021.

Lenka Laurynová

BAROKNÍ UMĚNÍ V POJIZEŘÍ - DOPLNĚNÍ STÁLÝCH EXPOZIC

Vzhledem k tomu, že stálé expozice našeho muzea už dlouho náléhavě volají po obnově a zatraktivnění, ale možnosti financování rozsáhlejších úprav se v nejbližších letech v důsledku nastalé koronavirové krize s největší pravděpodobností nenaskytou, rozhodli jsme se alespoň k postupným skromnějším úpravám a rozšíření. Vstupní prostor národopisné a historické expozice ve 2. patře se tak dočká informačních panelů, které návštěvníkům poskytnou komentář zasazující zde vystavený soubor dřevěných soch z Turnovska korunovaný barokním oltářem z kostela sv. Mikuláše do širších souvislostí vývoje barokní kultury horního a středního Pojizeří.

Na toto téma máme pro letní mě-

síce naplánován menší výzkum zaměřený především na fundátorskou činnost Marie Markéty z Valdštejna (1689-1728), která významně obohatila barokní dědictví našeho regionu. Marie Markéta z Valdštejna, rozená Černínová z Chudenic, manželka císařského komorníka, moravského zemského hejtmána a nejvyššího dvorského sudího Františka Josefa z Valdštejna (1680-1722), se zasloužila o stavby či obnovu řady církevních staveb na valdštejnském panství (kaple sv. Anny a farní kostel sv. Jakuba v Mnichově Hradišti, kostel sv. Mikuláše v Turnově a kaple sv. Jana Nepomuckého na Valdštejně, kostel sv. Vojtěcha v Kruhu u Doks, kostel sv. Václava v Bosni nebo kaple sv. Stapina

v Klokočce), a nejprve společně s manželem, posléze (po brzkém a nečekaném ovdovění) i z vlastní iniciativy zaměstnávala ve svých službách významné architekty, malíře i sochaře (Niccolo Raimundi, Marcantonio Canevalle, kosmonoská sochařská dílna Jelínků, turnovští Hertlové).

Právě turnovský mistr Jan Jiří Hertl (1670-1734) nám zachytil podobu Marie Markéty z Valdštejna jakožto jeptišky v řádovém rouchu dokumentujícím její hlubokou zbožnost, k níž se uchýlila po náhlé smrti svého manžela. Malba je součástí sbírek našeho muzea a v letošním roce byla v rámci podpory z programu IROP (Integrovaný regionální operační program) zrestaurována. Odborné

obnovy financované tímto programem se dostalo také cennému souboru Hertlových lunet s cyklem výjevů ze života sv. Františka z Assisi, deponovaných do našeho muzea ze zrušeného františkánského kláštera v Turnově.

Věříme, že se nám pro všechny tyto zrestaurované, pro náš region výjimečně cenné doklady barokního malířství, brzy podaří najít příležitost, jak je prezentovat široké veřejnosti, případně je v budoucnu propojit se zmíněnou kolekcí barokních soch ze vstupního prostoru 2. podlaží tak, aby návštěvníkům mohly komplexněji představit bohatý obraz barokní kultury Turnova a Českého ráje.

Lenka Laurynová

ZE SBÍREK MUZEA - CENA THALIE MARCELY MACHOTKOVÉ

Významní turnovští rodáci na své rodné město nezapomínají. Patří mezi ně i paní Marcela Machotková, od které turnovské muzeum získalo dar, který připomíná její úspěšnou a zcela výjimečnou kariéru operní pěvkyně.

Paní Marcela Machotková, se narodila v Turnově 12. října v roce 1931. Na pražské konzervatoři vystudovala klavír a zpěv u Zdeňka Otavy. Po profesionálních začátcích na prahu šedesátých let v opeře libereckého divadla F. X. Šaldy, kde se pod vedením Rudolfa Vašaty prosadila smetanovskými rolemi Mařenky, Vendulky a Anežky, Dvořákovou Rusalkou a Julií, Mozartovou Paminou, přišlo dvouleté angažmá v Plzni. Zde ji potkala role Fibichovy Šárky, a po ní následovala výborně zvládnutá postava z nejtěžších, Smetanova Libuše. Výzvou a příležitostí pro ni byly i další role – Tatána v Evženu Oněginovi, Musetta Pucciniho Bohémě, Leonora v Beethovenově Fideliovi, či Desdemona ve Verdiho opeře Otello. Po celou dobu plzeňského angažmá hostovala v Národním divadle, které jí v roce 1966 přijalo do stálého angažmá. Jednou z prvních premiér Marcely Machotkové na první scéně, která jí přinesla obdiv diváků i uznání kriti-

ky byla opět role Mařenky, a to v novém nastudování dirigentem Krombholcem. Není proto divu, že právě Mařenka, stejně jako i další smetanovské postavy, Marcelu Machotkovou provázely po celý její profesionální život. Podobně po všech stránkách skvěle zvládnuté, s výrazným puncem osobitosti, vycházející z lyrického naturelu této umělkyně, vyzněly i její dvořákovské role – Rusalka, Julie, stejně jako i Kněžna z Čerta a Káči. Byla i výtečnou Foersterovou Evou, Karolkou v Janáčkově její pastorkyni. Pěvecké mistrovství Marcely Machotkové se osvědčilo také v Mozartovských postavách – v Donně Elvíře v inscenaci Dona Giovanniho, stejně jako i v Dorabelle

z Cosi fan tutte. Z dalšího světového repertoáru stojí za zmínku Verdiho Amélie z Maškarního plesu, dvě úchvatné postavy v operách Čajkovského – Líza z Pikové dámy a Tatána z Eugena Oněgina, a řada dalších. Vedle toho hostovala na řadě domácích a hlavně zahraničních operních scén – v Brně, Ostravě, ve Vídni, v Moskvě, v Dublinu a jinde. Své publikum si získávala především muzikální inteligencí, vysokou technickou připraveností, ale také osobním půvabem a uměleckým vkusem. Těmito vlastnostmi vytvářela nezapomenutelné smetanovské postavy i postavy v ostatních českých a světových operách. Paní Marcela Machotková nebyla ale pouze výjimečnou umělkyní, byla

a stále je i výjimečným člověkem. Svědčí o tom i její rozhodnutí, které zdaleka ne každá z jejích kolegů byla schopna v pravou chvíli udělat. Ve svých padesáti osmi letech, pořád ještě v plné pěvecké kondici, se sama rozhodla ukončit své členství v Národním divadle. Po roce 1988 pak již v žádném stálém angažmá nepůsobila, veřejnosti se však ještě mnohokrát představila v koncertních sálech v Čechách, na Moravě i na Slovensku. V roce 2017 získala za celoživotní mistrovství v kategorii opera mimořádnou Cenu Thálie. Pro turnovské muzeum je tak velkou ctí, že se paní Machotková rozhodla nejen tuto cenu, ale i další předměty a osobní památky, které připomínají její úžasnou uměleckou dráhu, darovat do našich sbírek. Bylo nám s kolegou Davidem Markem potěšením se s paní Marcelou Machotkovou letos v létě zase potkat a popovídat si s ní o zákulisí Národního divadla, dozvědět se něco o osobnostech kulturního života, se kterými spolupracovala, podělit se s ní o vzpomínky na rodný Turnov, který má tak ráda. Za všechny Turnovány jí proto přejeme hodně sil a zdraví a těšíme se, že ji v jejím rodném městě brzy přivítáme.

Vladimíra Jakoubčová

ROZHOVOR S... JANEM MACOUNEM

Honza Macoun pracuje pro historické oddělení muzea od července 2018 na projektu „Brána do světa sbírek“. Jeho úkolem je digitalizace historických skleněných negativů. Tato práce vyžaduje přesnost a vzhledem k obrovskému množství skenovaného materiálu především trpělivost.

Jaká je Vaše původní profese a jaké okolnosti způsobily, že nyní pracujete v turnovském muzeu?

Vystudoval jsem podnikatelskou informatiku a po složení rozdílových zkoušek pokračoval v oboru

podnikové ekonomiky. Nicméně jsem, jak se říká „tělem i duší“, ajťák. A protože jsem pracoval s dětmi, osud mě zavál do městské knihovny, kde jsem obhospodařoval Informační Centrum pro Mládež. Odtud byl jen kousek do muzea.

Vaše vzdělání je technické. Využíváte jej alespoň částečně ve své současné práci?

Mám rád pořádek a rád řeším nové „výzvy“ v oblasti informační technologie. Takže ano, využívám.

Co Vás na práci v muzeu baví?

Mám svou práci rád. Díky pracovníkům jiných oddělení mohu snadno nahlédnout i do „tajů“, které mi byly předtím skryty, například historie, nalezené artefak-

ty, lidová kultura a jiné.

A jsou činnosti či momenty, které Vás třeba tak docela nebaví?

Přiznám se, že když skenuji tváře lidí z dob dávno minulých či záběry míst, o kterých jen autor něco věděl, má trpělivost a soustředění má své hranice.

Pracujete pro historické oddělení muzea. Jaký je Váš vztah k historii a které historické období máte nejraději?

Od doby, co zde pracuji, si všímám architektury objektů, které mímám. Dokonce jsem nelenil a „vyšlápl“ se podívat na místa, která znám jen z fotografií.

A čemu se nejraději věnujete ve svém volném čase?

Většinu času trávím staráním se

o internetové stránky, opravami „nabořených“ počítačů, objevováním nových technologií, přemýšlením o životě, důrazech a jeho smyslu. Nicméně, najdu-li chvíli, pak trápím tenor saxofon.

V jakém kroji jste na fotografii? Určitě to není pojízdecký lidový.

Jedná se o kroj klubu Pathfinder, kde jsem vedl děti. Jeho součástí je košile, šátek a odznak.

A poslední otázka na závěr: Jaký byste přál osud muzeu do budoucna a kde tuto instituci vidíte za deset let?

Přál bych muzeu dlouhou existenci, vždyť je to instituce, kde člověk může najít to, co bylo a vzít si ponaučení pro to, co teprve bude. To v obchodě nenajdete!

Michaela Havelková

PROJEKT BRÁNA DO SVĚTA SBÍREK

V současné době dokončujeme s polským partnerem (Muzeum Ceramiki v Boleslawci) téměř tříletý projekt, který si dal za cíl popularizaci společného kulturního dědictví na česko-polském pohraničí a měl i má nadále sloužit k zpřístupnění sbírkových fondů obou partnerských muzeí stejně dobře jako podpořit naši vzájemnou spolupráci.

Díky tomuto projektu jsme byli schopni vybavit muzejní digitalizační pracoviště odpovídající technikou i získat externí pracovníky, kteří se mohli plně věnovat pouze tomuto projektu.

S polským partnerem jsme od roku 2018 vytvořili několik společných výstav na obou stranách hranice (jedna z nich je v současné době stále k vidění v turnovském muzeu) a spolupracovali jsme při digitalizaci vybraných sbírek obou partnerských muzeí a muzeí v příhraničním regionu. Cílem také bylo vyměnit

si zkušenosti v oblasti odborné práce muzeí nebo vydání publikací prezentujících sbírky partnerských muzeí. To nejzajímavější ze sbírek, které byly v rámci projektu digitalizovány, bude v brzké době prezentováno na společném internetovém portálu, který bude v obou jazykových mutacích. Virtuální návštěvník této galerie bude moci z našich sbírek „ochutnat“ část věnující se umění a následně také části souboru skleněných negativů, kterých bylo v rámci tohoto projektu za dva a půl roku zdigitalizováno a zkatalogizováno téměř deset tisíc.

Během digitalizačních prací se nám postupně odkrývaly jednotlivé fotografické ateliéry a práce nadšených amatérských fotografů. Podařilo se nám spojit krásný materiál dokumentující podobu Českého ráje z přelomu 19. a 20. století s osobou výjimečného fotografa Jana Šimona, včetně skutečně luxusních barev-

ných diapositivů, které využíval při řadě přednášek propagujících náš region. Objevili jsme pozapomenutou postavu MUDr. Jana Zemana, který po sobě ve sbírkách muzea zanechal několik set obrázků z bojišť 1. světové války, stejně jako dobře známého MUDr. Jiřího Šolce, který je významný svým souborem dokumentujícím období let 1900–1970 v Turnově a jeho okolí. Je toho však mnohem mnohem více, což díky právě končícímu projektu jsme nyní v muzeu schopni nabídnout bada-

telům. Projekt byl zahájen 1. července 2018 a trvá do 31. prosince 2020. Jeho rozpočet je 245 242,07 EUR. MČRT si z této částky naplánovalo projektové aktivity ve výši 111 188,93 EUR, přičemž částka financování z EU byla ve výši 93 694,59 EUR.

Program Interreg V-A; Česká republika – Polsko. Název projektu: Brána do světa sbírek. Registrační číslo projektu: CZ.11.4.120/0.0/0.0/16_026/0001082. Program: cz/pl. Překračujeme hranice 2014–2020.

David Marek

STALO SE PŘED STO LETY V TURNOVĚ A OKOLÍ

Všeobecně prospěšné družstvo pro stavbu rodinných domků v Turnově se chystalo na podzim roku 1920 na výstavbu asi 10 rodinných domků na obecním pozemku u zastávky Turnov-město. Město vychází družstvu vstříc jak výkupní cenou, tak 50 % slevou obecních přírůbků na vystavěné domy. Z těchto a jiných akcí je zřejmá snaha města řešit momentální bytovou krizi. Představitelé města se snaží naplnit také svůj dlouhodobý záměr – vznik tzv. Velkého Turnova. Snaží se vytvořit manipulační prostor vykupováním pozemků na volném prostranství směrem k vlakovému nádraží, Daliměřicím nebo Hrušticím.

* Dne 4. října 1920 byl zavražděn hajný Čermák z Doubí. Byl zastřelen pytlákem Táborským, který měl nastoupit výkon trestu za krádež ve mlýně pana Kopala v Přepěřích. Dostal odklad nástupu trestu, než obdělá přidělené pole a v tomto mezičase vraždil. Důkaz, že je pachatelem on, podal policejní pes turnovského městského strážníka, který podezřelého vystopoval podle šátku nalezeného na místě činu. Navíc byl u mrtvoly hajného nalezen zápisník a na vytrženém lístku napsáno umírajícím Čermákem: „Táborský pytlák mě střílel“.

* Před sto lety byly v Turnově zakázány železné obruče na kolech automobilů, jelikož byly jízdou nákladních automobilů, které byly těmito obručemi opatřeny, poškozovány domy, dlažba, kanalizace apod. Napříště musela mít veškerá auta o nosnosti vyšší než jedna tuna na kolech „gumové obruče“.

* V říjnovém vydání Pojizerských

Vlaková zastávka Turnov-město před rokem 1918

listů z roku 1920 si pisatel stěžuje na čekárnu u zastávky Turnov-město. Osvětlení při příjezdech ranních a večerních vlaků je prý mizerné, petrolejová lampa, která se obvykle rozsvítí pouze při vydávání lístků, často čoudí a naplní místnost dusivým kouřem. Autor článku doporučuje správě dráhy, aby i sem byl zaveden elektrický proud, což by prý jistě odlákalo dvojice, které se zde rády scházejí, ač vlastně nikam nejedou.

* Krom toho, že zima roku 1920 přišla již počátkem října, trápí naše obyvatelstvo také citelný nedostatek rumu a ostatních lihovin. Vše bylo způsobeno zastavením přidělu lihové ústředny.* V republice platí tvrdý zákon proto lichvě a tzv. lichevní soudy se snaží tvrdě trestat každého, kdo nedodržoval stanovené ceny. V Turnově se projevovala nouze o bílé pečivo, o mouku a k sehnání byl jen horší aprovizací (zásobovací) chléb.

Naproti tomu hovězího masa byl dostatek – ačkoli to byl hlavně nucený výsek, jeho cena nižší nebyla. Živnostník se vymlouval na rolníka, rolník zase na živnostníka a cenu zvyšovali oba. Drahotu masa dokonce způsobovala, že se na Trutnovsku a Vrchlabsku začali ztrácet tučnější rasy psů a jistě s trochou nadsázky se dovídáme, že pokud drahotu masa by měla i nadále přetrvávat ztratí se psi populace z uvedených oblastí docela.

* Právě před sto lety se řešila výstavba chodníku po levé straně ulice směrem k vlakovému nádraží. Čekalo se, než bude celá strana ulice zastavěna novými domy, což se už téměř stalo, a tak se mohl začít chodník plánovat.

* Před sto lety byla podána žádost na zřízení závorů u dnešní vlakové zastávky Turnov-město. Byla zde již totiž velká frekvence povozů zvláště o trzích ve středu a v sobotu, ale také o nedělích a svátcích. Také

v bezpečném výhledu na trať bránilo stále početnější skupině cyklistů stromořadí na jedné straně a jatky a hostinec na druhé straně silnice. Závorby by tento stav výrazně zjednodušily.

David Marek

Co mně to vyneselo? Dnešní dobou jedno heslo slyšeti ze všech stran ve všech vrstvách společnosti. Ať sedíte v hostinci, ve vlaku, jste-li na procházce, všude můžete slyšeti, na tvářích pozorovat otázku při udělení funkce: „Co za to dostanu? Co mně to vyneselo?“ Minuly již doby, kdy o překot zápaseno bylo o nějakou čestnou funkci. Touha, nezřízená touha pro rychlém zbohatnutí bez práce zmocnila se všech vrstev lidské společnosti. Co za to? Ptali se snad ti, kteří za svobodu drahé vlasti trpěli a krváceli, životy a jmění obětovali?

Pojizerské listy, 17. říjen 1920

DRINGS

poradenství * software * hardware

Výpočetní technika – kousek od muzea!

- Počítače, příslušenství, digi-fotoaparáty, audiotechnika to vše můžete zakoupit ve Skálově ulici 6 otevřeno ve všední dny 13.30 – 17.30 hodin
- Objednávat můžete i v pohodlí domova nebo kanceláře využijte e-shop na stránkách www.drings.cz!

Aleš Bartoš

tel. 603 315 295
www.abzlatnictvi.cz
 zakázková výroba šperků
 Antonína Dvořáka 321 Turnov

VÝSTAVY V ŘÍJNU, LISTOPADU A PROSINCI

V DOBĚ VYDÁNÍ TOHOTO ČÍSLA JE MUZEUM ČESKÉHO RÁJE Z DŮVODU RESPEKTOVÁNÍ VLÁDNÍHO NAŘÍZENÍ ZAVŘENÉ. PROTO NÁSLEDUJÍCÍ NASTÍNĚNÝ PROGRAM BERTÉ POUŽE ORIENTAČNĚ A PRO AKTUÁLNÍ INFORMACE SLEDUJTE NAŠE WEBOVÉ STRÁNKY A FACEBOOK. PEVNĚ DOUFAME, ŽE SE NASTALÁ SITUACE BRZY UKLIDNÍ A MY OPĚT OTEVŘEME SVÉ BRÁNY VEŘEJNOSTI.

PLÁNOVANÉ VÝSTAVY:

Stvořeno z hlíny - Ze sbírek muzea keramiky v Boleslawci.
Návštěnické centrum MČRT.
18.09. - 08.11.2020.
Josef Pekař a Josef Vítězslav

Šimák v zajetí muž - Nehistorická výstava k výročí narození známých historiků. Kamenářský dům MČRT. 10.09. - 15.11.2020.
Vilém Heckel - fotografie. Výstavní sál. 10.09. - 01.11.2020.

Obrázek z pouti - Poutě a poutní místa v Pojizeří. Výstavní sál. 12.11.2020 - 07.02.2021
Česká dřevěná hračka. Kamenářský dům MČRT. 26.11.2020 - 24.1.2021

DLASKŮV STATEK

Zima na statku. Stálá expozice „Kolovrátek stav i jehla“ věnovaná pojizerskému lidovému textilu bude doplněná o zimní výzdobu typickou pro náš region.

PLÁNOVANÉ PŘEDNÁŠKY V HOROLEZECKÉ EXPOZICI

Panenská krása v pohorí Karákorám. 11. 11. 2020, 18:00. Přednášku kromě zasvěceného výkladu Čestmíra Lukeše doprovází hudba a diapositivy z cesty za snem o prvovýstupu na sedmatisícovku (Ve dvou v Pakistánu).

Aleš Polidór: Údolka na Podmokelskou věž. 2. 12. 2020, 18:00. Promítání filmu o výstupu zopakovaném „po půl století“. Výstup je zdokumentovaný a trefně a vtipně okomentovaný autorem projektu p. Alešem Polidorem.

Čeští horolezci v Peru 1970-2020. 6. 12. 2020, 18:00.

Publicista a horolezec Libor Dušek představí působení českých horolezců v jihoamerickém pohorí Bílých Kordiller v uplynulém půl století. Těšte se

na promítání tematického filmu BOYS 1970 a řadu historických i současných fotek. Proběhne autogramiáda. Film BOYS 1970 získal na 37. Mezinárodním horolezeckém filmovém festivalu Cenu města Teplice nad Metují

NAVŠTIVTE V MUZEU, CO SE DÁ! (KDYŽ MÁME OTEVŘENO)

MUZEJNÍ PRODEJNA

Šperky, drahé kameny, sklo, bižuterie, regionální speciality, sladkosti, knihy, mapy.

ZLATNICTVÍ V KAMENÁŘI

Autorské šperky, zakázková výroba, snubní prsteny, drahokamy, ukázky řemesla.

DLASKŮV STATEK

Národní kulturní památka, skvost lidové architektury, expozice věnovaná textilu v Pojizeří.

FOTOOHLÉDNUTÍ ZA MINULÝM ČTVRTLETÍM

Letní úterky patřily malým mineralogům.

Vždy ve čtvrtek se „horolezilo“.

Odhalili jsem kouzlo skleněných negativů.

Instalovala se výstava fotografií V. Heckela.

V Kamenáři se pekl chléb.

Obdivovali jsme půvab boleslawské keramiky.

Muzejní čtvrtletník vydává Muzeum Českého ráje v Turnově. Povolení MK ČR – E 15658. ISSN: 1801-4054. Odpovědná redaktorka: Mgr. Michaela Havelková. Grafická úprava, sazba: Michaela Havelková. Tisk: Tiskárna UNIPRESS, s.r.o. Svobodova 1431, Turnov, tel. 481 319 411. Uzávěrka tohoto čísla byla 10. října 2020. Muzejní čtvrtletník je k dostání zdarma na pokladně muzea a v informačních centrech a muzeích v okolí Turnova. Emailem zaslaným na adresu havelkova@muzeum-turnov.cz si můžete objednat zaslání Čtvrtletníku emailovou poštou. Na vydání přispívá Město Turnov. Děkujeme.

OTEVÍRACÍ DOBA V MUZEU a KAMENÁŘSKÉM DOMĚ: Platná po zrušení všech omezení zavedených kvůli šíření koronaviru: Úterý až neděle od 9.00 do 16.00 hodin. **NA DLASKOVĚ STATKU:** Říjen a prosinec otevřeno od úterý do neděle: 9.00–16.00. Listopad zavřeno. **VÁNOČNÍ OTEVÍRACÍ DOBA** (Muzeum, Kamenářský dům a Dlaskův statek): 22. 12. – 23. 12. OTEVŘENO, 24. 12. – 25. 12. ZAVŘENO, 26. 12. – 27. 12. OTEVŘENO, 29. 12. – 30. 12. OTEVŘENO, 31. 12. – 1. 1. ZAVŘENO. **Změna programu může nastat – pro aktuální informace vždy sledujte webové stránky muzea a facebook!**